অধ্যায় ৭ ঃ মৌলিক অধিকাৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ মাজৰ সম্পর্ক

অধ্যায় গাঁথনি

৭.১ উদ্দেশ্য

৭.২ পৰিচয়

৭.৩ ভাৰতীয় সংবিধানত থকা মৌলিক অধিকাৰসমূহ

৭.৪ ভাৰতীয় সংবিধানত থকা ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ

৭.৫ মৌলিক অধিকাৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ মাজৰ সম্পর্ক

৭.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

৭.৭ অধিক জানিবলৈ

৭.৮ অগ্রগতিৰ খতিয়ান

৭.৯ আহিঁ প্রশ্ন

৭.১ উদ্দেশ্য

এই অধ্যায়টি অধ্যয়ন কৰি আপুনি -

- ভাৰতীয় সংবিধানৰ অধীনত নাগৰিকে লাভ কৰা মৌলিক অধিকাৰসমূহৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিব পাৰিব
- ভাৰতীয় সংবিধানত অন্তর্ভুক্ত ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ আলোচনা কৰিব পাৰিব
- মৌলিক অধিকাৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰপৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ মাজৰ সম্পর্ক ব্যাখ্যা কৰিব পাৰিব

৭.২ পৰিচয়

ভৰতীয় সংবিধানত দুটা প্রাসংগিক বিষয়ৰ বাবে উৎসর্গিত দুটা গুৰুত্বপূর্ণ অংশ অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে। ইয়াৰে এটা অংশ মৌলিক অধিকাৰ (তৃতীয় অংশ - Part-III) আৰু আনটো হ'ল ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতি (চতুর্থ অংশ- Part-IV)। মৌলিক অধিকাৰসমূহ হ'ল সংবিধানে ভাৰতীয় নাগৰিক তথা অন্য লোকলৈ আগবঢ়োৱা কিছুমান মৌলিক স্বাধীনতা। সংবিধানেই এই অধিকাৰসমূহৰ নিশ্চিতি আৰু সুৰক্ষা প্রদান কৰে। নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ হ'ল ৰাষ্ট্রলৈ আগবঢ়োৱা কিছুমান নির্দেশনা। সমাজৰ কল্যাণ সাধনৰ বাবে নীতি প্রস্তুত কৰাৰ সময়ত ৰাষ্ট্রই এই নির্দেশনাসমূহ মানি চলিব লাগে। তলৰ শিতানবোৰত মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ লগতে দুয়োটাৰে মাজত থকা সম্পর্কৰ বিষয়ে আলোচনা কৰা হ'ব।

৭.৩ ভাৰতীয় সংবিধানত থকা মৌলিক অধিকাৰসমূহ

ভাৰতীয় সংবিধানৰ ৰচয়িতাসকলে বিশ্বৰ বিভিন্ন দেশৰ সংবিধান আৰু ৰাষ্ট্ৰসংঘৰ ছনদৰ আৰ্হি অনুকৰণ কৰি আমাৰ সংবিধানতো অধিকাৰ তথা স্বাধীনতাৰ বিধেয়ক এখন সংলগ্ন কৰিছিল। ভাৰতৰ সংবিধান প্রস্তুত কৰাৰ সময়ত সবাতোকৈ অধিক প্রভাৱ পেলাইছিল আমেৰিকা যুক্তৰাষ্ট্ৰৰ সংবিধানখনে। মৌলিক অধিকাৰবোৰৰ আন এক আধাৰ হ'ল ভাৰতৰ সমৃদ্ধ ঐতিহ্য তথা পৰম্পৰা। এই অধিকাৰবোৰক মৌলিক বোলাৰ কাৰণ হ'ল এইবোৰ এনে কিছুমান মৌলিক অধিকাৰ যিবোৰ নাথাকিলে মানুহে একোটা উন্নত জীৱন যাপন কৰিব নোৱাৰিব। সংবিধানে নিশ্চিতি তথা সুৰক্ষা প্রদান কৰে বাবেও এই অধিকাৰবোৰক মৌলিক বোলা হয়।

ভাৰতীয় সংবিধানৰ (তৃতীয় অংশ - Part-III) ত মৌলিক অধিকাৰবোৰ সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। প্রথমে সংবিধানত ৭ টা মৌলিক অধিকাৰ সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছিল। ১৯৭৮ চনৰ ৪৪ তম সংবিধান সংশোধনত সম্পত্তিৰ অধিকাৰ মৌলিক অধিকাৰৰ তালিকাৰ পৰা বাদ দিয়া হৈছিল। বর্তমান এই অধিকাৰটোক সংবিধানৰ অংশ XII ৰ ৩০০ A অনুচ্ছেদৰ অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে। বর্তমান ই এক সাধাৰণ ন্যায়িক অধিকাৰ। এই অধিকাৰটো বাদ দিয়াৰ পাচত বাকী ৰোৱা মৌলিক অধিকাৰ ছটা হ'ল- সমতাৰ অধিকাৰ, স্বাধীনতা আৰু ব্যক্তিগত স্বতন্ত্রতাৰ অধিকাৰ, শোষণৰ বিৰুদ্ধে থকা অধিকাৰ, ধর্মীয় স্বাধীনতাৰ অধিকাৰ, সাংস্কৃতিক আৰু শৈক্ষিক অধিকাৰ তথা সাংবিধানিক প্রতিকাৰৰ অধিকাৰ। সংবিধানৰ ১২ নং অনুচ্ছেদৰ পৰা ৩৫ নং অনুচ্ছেদলৈ এই অধিকাৰকেইটাৰ বর্ণনা কৰা হৈছে।

মৌলিক অধিকাৰবোৰক সংবিধানৰ অন্তর্ভুক্ত কৰাটো এক গুৰুত্বপূর্ণ কার্য। ই দেশত গণতন্ত্রৰ প্রচলনৰ পোষকতা কৰে। এই অধিকাৰবোৰে নাগৰিকক স্বতন্ত্রতা প্রদান কৰাৰ লগতে ৰাষ্ট্রক ক্ষমতা স্বেচ্ছাচাৰীভাৱে প্রয়োগত বাধা দিয়ে। আমাৰ মৌলিক অধিকাৰবোৰ ন্যায়ালয়ত বিচাৰ সাধ্য। অর্থাৎ, কোনোবাই যদি আমাৰ মৌলিক অধিকাৰ খর্ব কৰে তেন্তে আমি সুৰক্ষা বিচাৰি ন্যায়ালয়ৰ কায চাপিব পাৰো। মৌলিক অধিকাৰবোৰ চৰম প্রকৃতিৰ নহয়। আমি যুক্তিসংগত বাধা-নিষেধ মানিহে অধিকাৰবোৰ উপভোগ কৰিব পাৰো। সংবিধানৰ অনুচ্ছেদ ২০ আৰু ২১ ত উল্লেখ থকা অধিকাৰবোৰৰ বাহিৰে আন সকলো অধিকাৰ ৰাষ্ট্রপতিয়ে দেশত জৰুৰীকালীন অৱস্থা ঘোষণা কৰাৰ লগে লগে সাময়িকভাৱে অকার্যকৰী হৈ পৰে। ভাৰতৰ সংসদে যেতিয়াই প্রয়োজন বুলি ভাবে তেতিয়াই মৌলিক অধিকাৰবোৰ সংশোধন কৰিব পাৰে। অৱশ্যে, সংশোধনে এই অধিকাৰবোৰৰ বিলোপ সাধন কৰাটো নুবুজায়। অধিকাৰবোৰ বিলোপ কৰা মানে সংবিধানৰ মৌলিক সংৰচনা খর্ব কৰাটো বুজাব। আমাৰ মৌলিক অধিকাৰৰ প্রকৃতি মূলতঃ ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক। এই অধিকাৰবোৰে নাগৰিকক নিজ নিজ ব্যক্তিত্বৰ বিকাশ ঘটোৱাৰ সুযোগ দিয়ে।

জানি থোৱা ভাল

- ভাৰতীয় সংবিধানৰ ১৯ নং অনুচ্ছেদত ভাৰতীয় নাগৰিকক ছবিধ স্বাধীনতা প্রদানৰ নিশ্চিতি দিয়া হৈছে। স্বাধীনতা কেইবিধ হ'ল- (ক) কথা কোৱা আৰু ভাব প্রকাশৰ স্বাধীনতা, (খ) শান্তিপূর্ণভাৱে সমবেত হোৱাৰ স্বাধীনতা, (গ) সংস্থা নাইবা সংগঠন গঢ়াৰ স্বাধীনতা, (ঘ) দেশৰ সর্বত্র অবাধে অহা-যোৱা কৰাৰ স্বাধীনত আৰু (ঙ) বৃত্তি, জীৱিকা, ব্যৱসায় নাইবা বাণিজ্য বাছি লোৱাৰ স্বাধীনতা।
- ৩২ নং অনুচ্ছেদত সাংবিধানিক প্রতিকাৰৰ অধিকাৰ সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। যদি আমাৰ মৌলিক অধিকাৰ খর্ব হয়, তেন্তে উচ্চতম ন্যায়ালয়ে এই অনুচ্ছেদৰ ভিত্তিত আমাৰ অধিকাৰবোৰক সুৰক্ষা প্রদান কৰে।
- ৰাজহুৱা শংখলা, ৰাজহুৱা স্বাস্থ্য, মৃত্যু, সংহতি, সার্বভৌমত্ব আৰু দেশৰ সুৰক্ষাৰ স্বার্থত মৌলিক অধিকাৰবোৰ উপভোগ কৰাৰ ক্ষেত্রত যুক্তিসংগত বাধা-নিষেধ আৰোপ কৰা হৈছে।

৭.৪ ভাৰতীয় সংবিধানত থকা ৰাষ্ট্র পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ

ভাৰতীয় সংবিধানৰ (চতুর্থ অংশ- Part-IV)ত ৰাষ্ট্র পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ উল্লেখ আছে। সংবিধানৰ ৩৬ নং অনুচ্ছেদৰ পৰা ৫১ নং অনুচ্ছেদলৈ এই নীতিবোৰ পোৱা যায়। এই নীতিবোৰ হ'ল সংবিধানে ৰাষ্ট্রক দিয়া কিছুমান নির্দিষ্ট নির্দেশনা। নাগৰিকৰ কল্যাণৰ বাবে ভাৰত চৰকাৰে এই নীতিবোৰ অনুসৰণ কৰিব লাগে। ১৯৩৭ চনৰ আইৰিশ্ব (Irish) সংবিধানৰ আর্হিত এই নীতিবোৰ ভাৰতীয় সংবিধানত অন্তর্ভুক্ত। ১৯৩৫ চনৰ ভাৰত চৰকাৰৰ অধীনৰ গভর্ণৰ জেনেৰেল আৰু গভর্ণৰ আইনৰ 'নির্দেশৰ আহিলা' শীর্ষক শিতানত সন্নিৱিষ্ট নির্দেশবোৰৰ সৈতেও এই নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ সাদৃশ্য আছে।

সংবিধানত নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ কোনো শ্রেণীবিভাজন কৰা হোৱা নাই। কিন্তু নীতিবোৰৰ প্রকৃতি বিশ্লেষণ কৰি আমি এইবোৰক আর্থ-সামাজিক, আন্তঃৰাষ্ট্রীয় আৰু গান্ধীবাদী নীতিৰ শিতানত ভগাব পাৰো। দেশৰ নাগৰিকৰ আর্থ-সামাজিক কল্যাণ সুনিশ্চিত কৰি ভাৰতক এখন কল্যাণকামী ৰাষ্ট্রৰূপে গঢ়ি তোলাৰ উদ্দেশ্যেৰে এই নীতিবোৰ সংবিধানত অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে। এই নীতিবোৰে ভাৰত চৰকাৰক দেশৰ পৰা সকলো ধৰণৰ আর্থ-সামাজিক অন্যায় তথা অসমতা আঁতৰাই দেশখনত এখন প্রগতিশীল আৰু সমতাবাদী সমাজ সৃষ্টি কৰাৰ নির্দেশনা দিয়ে। এই নীতিবোৰে চৰকাৰক স্বাধীনতা, সমতা, ন্যায় আৰু ভ্রাতৃত্ববোধৰ ভেটিত এখন নতুন সমাজ গঢ়াৰ বাবে প্রয়োজনীয় দিক্ নির্দেশনা প্রদান কৰে।

ৰাষ্ট্র পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ ন্যায়ালয়ত বিচাৰসাধ্য নহয়। অর্থাৎ, চৰকাৰে যদি এই নির্দেশনাবোৰ উলংঘন কৰে নাইবা কার্যত প্রয়োগ নকৰে, তেন্তে আমি চৰকাৰৰ বিৰুদ্ধে

ন্যায়ালয়ৰ ওচৰ চাপিব নোৱাৰো। এই নীতিবোৰৰ কার্যৱপায়ন চৰকাৰৰ সদিচ্ছা আৰু সম্পদৰ উপলব্ধতাৰ ওপৰত নির্ভৰশীল। চৰকাৰে নতুন আইন নাইবা নীতি প্রণয়নৰ দ্বাৰা এই নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ কার্যৱপায়িত নকৰা পর্যন্ত নীতিবোৰ নিস্ক্রিয় অৱস্থাত ৰৈ যায়। এই নীতিবোৰ ৰাষ্ট্ৰৰ বাবে প্রস্তুত কৰা হৈছে। সমাজৰ বৃহত্তৰ স্বার্থৰ খাটিৰত ৰাষ্ট্ৰই এই নীতিসমূহ অনুসৰণ কৰা উচিত। এই নীতিসমূহৰ লক্ষ্য হ'ল দেশৰ গণতন্ত্রৰ অর্থনৈতিক আৰু সামাজিক ভেটি সবল কৰি তোলা।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ১ঃ মৌলিক অধিকাৰৰ অর্থ বর্ণনা কৰক।

.....

প্রশ্ন নং ২ঃ ভাৰতীয় সংবিধানৰ কোনটো খণ্ডত মৌলিক অধিকাৰবোৰ অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে?

.....

প্রশ্ন নং ৩ঃ ভাৰতীয় সংবিধানৰ কোনটো খণ্ডত ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ পোৱা যায়?

.....

প্রশ্ন নং ৪ঃ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ লক্ষ্য কি?

.....

প্রশ্ন নং ৫ঃ মৌলিক অধিকাৰৰ বৈশিষ্ট্যবোৰ ব্যাখ্যা কৰক।

.....

৭.৫ মৌলিক অধিকাৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ মাজৰ সম্পর্ক

ভাৰতীয় সংবিধানৰ তৃতীয় অংশ (Part III)ত অন্তর্ভুক্ত মৌলিক অধিকাৰ আৰু আৰু চতুর্থ অংশ (Part IV) ত অন্তর্ভুক্ত ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ মাজত সম্পর্ক আছে। দুয়োটাই এটা আনটোৰ পৰিপূৰক আৰু সং পূৰক। দুয়োটাকে ভাৰতীয় সংবিধানৰ ভগ্নী অংশ বুলি গণ্য কৰা হয়।

ভাৰতীয় সংবিধানৰ মৌলিক অধিকাৰবোৰৰ প্রকৃতি প্রধানতঃ ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক। এই অধিকাৰসমূহৰ লক্ষ্য হ'ল দেশত ৰাজনৈতিক গণতন্ত্র প্রতিষ্ঠা কৰা। মৌলিক অধিকাৰৰ তালিকাত কোনো অর্থনৈতিক অধিকাৰ সন্নিৱিষ্ট কৰা হোৱা নাই। ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰে এই ব্যৱধান পূৰণ কৰে। নাগৰিকৰ অর্থনৈতিক অধিকাৰবোৰক নির্দেশাত্মক নীতিত উল্লেখ থকা আর্থ-সামাজিক নীতিৰ জৰিয়তে নিশ্চিতি প্রদান কৰিব লাগে। নির্দেশাত্মক

নীতিসমূহৰ লক্ষ্য হ'ল নাগৰিকৰ সামাজিক তথা অর্থনৈতিক ন্যায় সুনিশ্চিত কৰা। অর্থনৈতিক গণতন্ত্র প্রতিষ্ঠা কৰাত এই নীতিবোৰে গুৰুত্বপূর্ণ ভূমিকা লয়। অর্থাৎ, মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰে দেশত এখন প্রকৃত গণতন্ত্র স্থাপন কৰাৰ উদ্দেশ্যেৰে একেলগে কাম কৰি যায়।

নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ন্যায়লয়ত বিচাৰসাধ্য নহয় যদিও, চৰকাৰৰ কাম-কাজত এইবোৰৰ প্রভাৱ অতি গভীৰ। এখন সু তথা জনপ্রিয় চৰকাৰে এই নীতিবোৰ কেতিয়াও আওকাণ কৰিব নোৱাৰে। দেশৰ শাসনকার্য পৰিচালনাত নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ মৌলিক গুৰুত্ব আছে। এই নীতিবোৰৰ কার্য ৰূপায়ণে নাগৰিকৰ কল্যাণ সাধন কৰে। জাতি, বর্ণ, ধর্ম ভাষা, লিংগ ৰু অন্য প্রভেদ নির্বিশেষে সমাজৰ সকলোকেই মৌলিক অধিকাৰ বোৰ উপভোগ কৰাৰ সুযোগ পাবলৈ হ'লে এনে কল্যাণ সাধন কৰাটো অতি গুৰুত্বপূর্ণ। নির্দেশাত্মক নীতিবোৰে সকলোকে সামাজিক তথা অর্থনৈতিক সুৰক্ষা আৰু সমতাৰ নিশ্চিতি প্রদান কৰে। ই নাগৰিকৰ মৌলিক অধিকাৰবোৰ উপভোগ কৰাৰ পথ সুচল কৰি তোলে।

মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ সংবিধানৰ প্রস্তাৱনাত উল্লেখ থকা অমূল্য আদর্শবোৰৰ ভিত্তিত যুগুত কৰা হৈছে। আমাৰ নেতা আৰু সংবিধান প্রণেতাসকলক উদ্বুদ্ধ কৰা আদর্শবোৰত উপনীত হ'বলৈ মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিসমুহে একেলগে কাম কৰি যায়। দুয়োটাকে একেলগে ভাৰতীয় সংবিধানৰ আত্মা বোলা হয়। স্বাধীনতা, সমতা, ন্যায়, ভ্রাতৃত্ববোধ, সংহতি, গণতন্ত্র, সমাজবাদ আৰু ধর্মনিৰপেক্ষতাবাদৰ নীতিবোৰ তেতিয়াহে বাস্তৱত পৰিণত হ'ব যেতিয়া দেশৰ নাগৰিক মৌলিক অধিকাৰসমূহ উপভোগ কৰাৰ সুযোগ পায় আৰু চৰকাৰে নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ কার্যৰূপায়িত কৰিব।

মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিসমূহে একে লগে দেশত এখন দায়িত্বশীল চৰকাৰ সুনিশ্চিত কৰে। সংবিধানত মৌলিক অধিকাৰবোৰ থকা বাবেই ৰাষ্ট্রই স্বেচ্ছাচাৰীভাৱে নিজৰ ক্ষমতা প্রয়োগ কৰিব নোৱাৰে। চৰকাৰে নাগৰিকৰ অধিকাৰবোৰৰ প্রতি সন্মান জনাব লাগে। চৰকাৰৰ যিকোনো অভিকৰণে এই অধিকাৰসমূহ খর্ব কৰিলে ন্যায়ালয়ে হস্তক্ষেপ কৰিব। সংবিধানত ইয়াৰ বাবে সাংবিধানিক প্রতিকাৰৰ অধিকাৰ অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে । অন্য মৌলিক অধিকাৰ ভংগ হ'লে নাগৰিকে সাংবিধানিক প্রতিকাৰৰ অধিকাৰ ব্যৱহাৰ কৰি ন্যায় বিচাৰিব পাৰে। আনহাতে, নির্দেশাত্মক নীতিবোৰে ৰাষ্ট্র আৰু চৰকাৰক নাগৰিকৰ স্বার্থৰ হকে দায়ৱদ্ধ হৈ ৰোৱাটো বিচাৰে। এই নীতিবোৰে নাগৰিকৰ কল্যাণৰ বাবে কৰিবলগীয়া কাম-কাজৰ এক চনদ আগবঢ়ায়। নাগৰিকৰ সেৱা কৰিব খোজা যিকোনো চৰকাৰে এই নীতিসমূহ কার্যৰূপায়িত কৰাৰ বাবে নিশ্চয়কৈ ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰিব।

সংবিধানত মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিসমূহৰ অন্তর্ভুক্তি হ'ল সমগ্র সমাজখনৰ স্বার্থৰ অনুকূল এক গুৰুত্বপূর্ণ ব্যৱস্থা । মৌলিক অধিকাৰবোৰ সাধাৰণ নাগৰিকৰ বাবে। এই অধিকাৰবোৰে ব্যক্তিক নিজ ব্যক্তিত্বৰ বিকাশ ঘটোৱাৰ কাম কৰাৰ সুযোগ-সুবিধা প্রদান কৰে। নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ হ'ল চৰকাৰৰ বাবে। নাগৰিক আৰু সমাজৰ জীৱন দশা

উন্নততৰ কৰি তোলাটো সুনিশ্চিত কৰিবলৈ ৰাষ্ট্রই এই নীতিবোৰ অনুসৰণ কৰা উচিত। সহজ অর্থত, সমাজৰ উন্নয়ন আৰু প্রগতিসুচল কৰি তুলিবলৈকে ভাৰতীয় সংবিধানত মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছে।

মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ ভাৰতীয় সংবিধানৰ তাৎপর্যপূর্ণ বৈশিষ্ট্য। দুয়োটাৰে সাংবিধানিক বৈধতা আছে। নির্দেশাত্মক নীতিসমূহ মানি চলিবলৈ চৰকাৰ বাধ্য নহয় যদিও চৰকাৰে এই নীতিসমূহ আওকাণ কৰিব নোৱাৰে। এই নীতিসমূহ হ'ল চৰকাৰৰ পাৰদর্শিতা মূল্যায়ন কৰাৰ মাপকাঠি। এই নীতিসমূহ পালন নকৰা চৰকাৰে জনপ্রিয়তা হেৰুৱায়। চৰকাৰে সংবিধানৰ প্রতি যথাযোগ্য সন্মান প্রদর্শন কৰি এই নীতিসমূহ পালন কৰিব লাগে। একেখিনি কথাই মৌলিক অধিকাৰসমূহৰ ক্ষেত্রতো প্রযোজ্য। চৰকাৰে এই অধিকাৰসমূহ সুৰক্ষিত তথা সংৰক্ষিত ৰাখিবলৈ সকলোধৰণৰ ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰা উচিত। চৰকাৰে যদি মৌলিক অধিকাৰসমূহক অৱহেলা কৰে নাইবা উলংঘন কৰে তেন্তে ইয়াৰ পৰিণতিত ৰাজহুৱা সমালোচনাৰ মুখামুখি হ'ব আৰু দেশৰ পৰিস্থিতি অশান্ত হৈ পৰিব।

আমি মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ মাজত পৰিপূৰক তথা সংপূৰক সম্পর্ক বিচাৰি পাও যদিও দুয়োটাৰে মাজত কিছুমান প্রভেদো আছে। তলত এই প্রভেদবোৰ উল্লেখ কৰা হ'লঃ

- প্রথম প্রভেদটো হ'ল মৌলিক অধিকাৰবোৰ ন্যায়ালয়ৰ বিচাৰসাধ্য, কিন্তু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ ন্যায়ালয়ৰ বিচাৰ সাধ্য নহয়। মানুহে নিজৰ মৌলিক অধিকাৰ খর্ব হ'লে ন্যায়লয়ৰ কাষ চাপিব পাৰে। কিন্তু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ যদি চৰকাৰে কার্যৰূপায়িত নকৰে তেন্তে কোনো নাগৰিকে ন্যায়লয়ত ইয়াৰ বিৰুদ্ধে গোচৰ তৰিব নোৱাৰে। নির্দেশাত্মক নীতিৰ ক্ষেত্রত নহয়, মৌলিক অধিকাৰৰ ক্ষেত্রতহে ন্যায়িক প্রতিকাৰ লাভ কৰাটো সম্ভৱ।
- দ্বিতীয়তে, মৌলিক অধিকাৰবোৰ নাগৰিকৰ বাবে। ব্যক্তিত্বৰ বিকাশত এই অধিকাৰবোৰে তাৎপর্যপূর্ণ ভূমিকা লয়। এই অধিকাৰবোৰে মানুহক জীৱনৰ মহত্ত্বৰ লক্ষ্যবোৰত উপনীত হ'বলৈ কাম কৰি যোৱাৰ বাবে প্রয়োজনীয় সুযোগ-সুবিধা আগবঢ়ায়। নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ চৰকাৰৰ বাবে। এই নীতিবোৰে ৰাষ্ট্রক শাসন সম্পর্কীয় নির্দেশনা আগবঢ়ায়। নাগৰিকৰ কল্যাণ সাধন সুনিশ্চিত কৰিবলৈ ৰাষ্ট্রই এই নীতিবোৰ মানি চলা উচিত।
- দুয়োটাৰে মাজত থকা আন এটা প্রভেদ হ'ল দুয়োটাৰ প্রকৃতি। মৌলিক অধিকাৰবোৰৰ প্রকৃতি মূলতঃ ৰাজনৈতিক আৰু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ প্রকৃতি অর্থনৈতিক। মৌলিক অধিকাৰবোৰৰ লক্ষ্য হ'ল দেশত ৰাজনৈতিক গণতন্ত্র স্থাপন কৰা। নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ লক্ষ্য হ'ল অর্থনৈতিক গণতন্ত্র স্থাপনৰ পথ সুচল কৰি তুলিবলৈ দেশত অর্থনৈতিক সমতা আৰু ন্যায় সুনিশ্চিত কৰা।
- ভাৰতৰ ৰাষ্ট্রপতিয়ে দেশত জৰুৰী অৱস্থা ঘোষণা কৰিলে মৌলিক অধিকাৰবোৰ সাময়িকভাৱে অক্রিয় বা স্থবিৰ হৈ পৰে। এনে অৱস্থাত অনুচ্ছেদ ২০ আৰু ২১ ত উল্লেখ থকা জীৱন তথা ব্যক্তিগত স্বাধীনতাৰ আধিকাৰৰ বাহিৰে আন সকলোবোৰ অধিকাৰ

উপভোগৰ সুবিধা সাময়িকভাৱে নাইকিয়া হয়। আনহাতে, ৰাষ্ট্ৰই কার্যত ৰূপায়িত নকৰা পর্যন্ত নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ সদায়েই 'নিষ্প্রাণ নিলম্বন' অৱস্থাত থাকে।

- মৌলিক অধিকাৰে ৰাষ্ট্ৰৰ কার্যকলাপত কিছুমান বাধা-নিষেধ আৰোপ কৰে। ৰাষ্ট্ৰই নাগৰিকৰ মৌলিক অধিকাৰ ভংগ হোৱা কোনো কাম কৰিব নোৱাৰে। আনহাতে, নির্দেশাত্মক নীতিবোৰে ৰাষ্ট্ৰৰ কার্যকলাপ সম্প্রসাৰিত কৰে। এই নীতিবোৰে চৰকাৰক নাগৰিকৰ কল্যাণৰ হকে কাম কৰি যোৱাটো বিচাৰে।

অগ্রগতি নিৰীক্ষণ

প্রশ্ন নং ৬ ঃ মৌলিক অধিকাৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিৰ মাজৰ পৰিপূৰক সম্পর্ক দশোঁৱা যিকোনো দুটা দিশৰ বিষয়ে লিখক।

.....

.....

প্রশ্ন নং ৭ঃ মৌলিক অধিকাৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিৰ মাজত থকা দুটা প্রভেদৰ বিষয়ে লিখক।

.....

.....

৭.৬ অধ্যায়টিৰ পৰা আমি কি শিকিলোঁ

- ভাৰতীয় সংবিধানৰ তৃতীয় অংশ (Part III)ত থকা মৌলিক অধিকাৰ আৰু চতুর্থ অংশ (Part IV)ত থকা ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতি দুয়োটাই যথেষ্ট গুৰুত্বপূর্ণ। দুয়োটা বিষয়কে বিশেষ বিষয়ৰ মর্যাদা দিয়া হৈছে আৰু সংবিধানৰ দুটা পৃথক খণ্ডত বিষয় দুটাৰ বিস্তৃত বিৱৰণ সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে। সমাজৰ বাবে দুয়োটা বিষয়েই তাৎপর্যপূর্ণ।
- মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিৰ মাজত এক সম্পর্ক আছে। ইটোৱে আনটোৰ পৰিপূৰক তথা সংপূৰকৰূপে কাম কৰে। দুয়োটাই ভাৰতত এখন প্রকৃত গণতন্ত্র স্থাপনৰ অর্থে কাম কৰে। দুয়োটাকে একেলগে ভাৰতীয় সংবিধানৰ আত্মা বুলি কোৱা হয়। দেশৰ নাগৰিকে যেতিয়া মৌলিক অধিকাৰবোৰ উপভোগ কৰাৰ সুযোগ পাব আৰু চৰকাৰে যেতিয়া ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ কার্যক্ষেত্রত প্রয়োগ কৰিব, তেতিয়াহে স্বাধীনতা, সমতা, ন্যায়, ভ্রাতৃত্ববোধ, সংহতি, গণতন্ত্র, সমাজবাদ আৰু ধর্ম নিৰপেক্ষতাবাদৰ

দৰে নীতিবোৰ বাস্তৱত পৰিণত হ'ব।

- ভাৰতীয় সংবিধানত মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ অন্তর্ভুক্তি সামগ্রিক সমাজখনৰ স্বার্থৰ বাবেই অতি গুৰুত্বপূর্ণ। মৌলিক অধিকাৰবোৰ নাগৰিকৰ বাবে। এই অধিকাৰবোৰে মানুহক ব্যক্তিত্ব বিকাশৰ বাবে কাম কৰি যোৱাৰ সুযোগ-সুবিধা প্রদান কৰে। নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ ৰাষ্ট্রৰ বাবে। ব্যক্তি আৰু সমাজ জীৱনৰ মান উন্নত কৰাটো সুনিশ্চিত কৰিবলৈ ৰাষ্ট্রই এই নীতিবোৰ পালন কৰা উচিত। সহজ অর্থত, সমাজৰ উন্নয়ন আৰু প্রগতি সুচল কৰি তুলিবলৈকে সংবিধানত মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ অন্তর্ভুক্ত কৰা হৈছিল।
- মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ মাজত সম্পর্কও আছে আৰু প্রভেদো আছে। মৌলিক অধিকাৰবোৰ ন্যায়ালয়ত বিচাৰসাধ্য, কিন্তু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ ন্যায়ালয়ত বিচাৰসাধ্য নহয়। মৌলিক অধিকাৰবোৰ নাগৰিকৰ বাবে, নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ ৰাষ্ট্রৰ বাবে। দুয়োটাৰে মাজত থকা আন এটা প্রভেদ হ'ল, মৌলিক অধিকাৰবোৰৰ প্রকৃতি মূলতঃ ৰাজনৈতিক আৰু নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ প্রকৃতি অর্থনৈতিক। ভাৰতৰ ৰাষ্ট্রপতিয়ে দেশত জৰুৰী অৱস্থা ঘোষণা কৰাৰ লগে লগে জীৱন আৰু ব্যক্তিগত স্বাধীনতাৰ অধিকাৰত বাদে আন সকলোবোৰ মৌলিক অধিকাৰ সাময়িকভাৱে অক্রিয় হৈ পৰে। আনহাতে, ৰাষ্ট্রই কার্যৰূপায়িত নকৰা পর্যন্ত নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ সদায়েই নিষ্প্রাণ নিলম্বন' অৱস্থাত ৰৈ যায়। মৌলিক অধিকাৰবোৰে ৰাষ্ট্রৰ কার্যকলাপত কিছুমান বাধা- নিষেধ আৰোপ কৰে। আনহাতে, নির্দেশাত্মক নীতিবোৰে ৰাষ্ট্রৰ কার্যকলাপ সম্প্রসাৰিত কৰে।

৭.৭ অধিক জানিবলৈ

অসমীয়া গ্রন্থ ঃ

১) গগৈ, অধ্যাপক পুৰন্দৰ ২০০০ ।*ভাৰতৰ প্রশাসন আৰু ৰাজনীতি*। গুৱাহাটী ঃ বনলতা।

২) শর্মা, দুর্গা কান্ত , ৰফিক, জামান আৰু শর্মা ,ড° পূৰবী ২০০৫ । *স্নাতক মহলাৰ ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা— এক আলোকপাত* । গুৱাহাটী ঃ অসম বুক ডিপ'।

৩) পাল, ড° কৃপেশ চন্দ্র আৰু নায়ক, প্রতুল চন্দ্র ২০১১ ।*স্নাতক মহলাৰ ভাৰতৰ ৰাজনৈতিক ব্যৱস্থা*। গুৱাহাটী ঃ অৰুণ প্রকাশন।

ইংৰাজী গ্রন্থ ঃ

1) Chander, Prakash.(2000). *Indian Government and Politics*. New Delhi : Cosmos Bookhive Pvt. Ltd.

2) Ghai, K.K.(2007). *Indian Government and Politics*.New Delhi: Kalyani Publishers.

3) Kapur, Anup Chand and Misra, K.K. (2006). *Select Constitutions.*New Delhi : S. Chand and Company.

৭.৮ অগ্ৰগতিৰ খতিয়ান

১ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ মৌলিক অধিকাৰবোৰ হ'ল মৌলিক মানৱ অধিকাৰ। এই অধিকাৰবোৰক মৌলিক বোলাৰ কাৰণ হ'ল সংবিধানে এইবোৰৰ নিশ্চিতি দিছে আৰু সংবিধানৰ দ্বাৰা এই অধিকাৰবোৰক সুৰক্ষা প্ৰদান কৰা হয়।

২ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাৰতীয় সংবিধানৰ খণ্ড III ত।

৩ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ভাৰতীয় সংবিধানৰ খণ্ড IV ত।

৪ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নিৰ্দেশাত্মক নীতিৰ লক্ষ্য হ'ল ভাৰতত এখন কল্যাণকামী ৰাষ্ট্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰা।

৫ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) মৌলিক অধিকাৰবোৰ ন্যায়ালয়ত বিচাৰ সাধ্য। অৰ্থাৎ, কাৰোবাৰ যদি মৌলিক অধিকাৰ খৰ্ব হয় তেন্তে তেওঁ ন্যায়ালয়ৰ দ্বাৰস্থ হৈ সুৰক্ষা বিচাৰিব পাৰে।

(খ) মৌলিক অধিকাৰবোৰ চৰম নহয়। কিছুমান যুক্তিসংগত বাধা-নিষেধ মানিহে নাগৰিকে এই অধিকাৰবোৰ উপভোগ কৰিব পাৰে। ভাৰতৰ ৰাষ্ট্ৰপতিয়ে দেশত জৰুৰী অৱস্থা ঘোষণা কৰিলে সংবিধানৰ ২০ আৰু ২১ নং অনুচ্ছেদত থকা অধিকাৰকেইটাৰ বাহিৰে আন আটাইবোৰ অধিকাৰ সাময়িকভাৱে অক্ৰিয় হৈ পৰে।

(গ) ভাৰতীয় সংসদে প্ৰয়োজন অনুসৰি সংবিধান সংশোধন কৰিব পাৰে। অৱশ্যে সংশাধনৰ সময়ত কোনো অধিকাৰ বিলোপ কৰিব পৰা নাযায়। অধিকাৰ বিলোপ কৰা মানে হ'ল সংবিধানৰ মৌলিক সংৰচনাটো উলংঘন কৰা।

(ঘ) মৌলিক অধিকাৰবোৰৰ প্ৰকৃতি মূলতঃ ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক।

(ঙ) মৌলিক অধিকাৰবোৰ গুৰুত্বপূৰ্ণ। এই অধিকাৰবোৰে নাগৰিকক ব্যক্তিত্ব বিকাশৰ সুযোগ দিয়ে।

৬ প্ৰশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) মৌলিক অধিকাৰবোৰৰ প্ৰকৃতি মূলতঃ ৰাজনৈতিক আৰু সামাজিক। এইবোৰৰ লক্ষ্য হ'ল দেশত ৰাজনৈতিক গণতন্ত্ৰ স্থাপন কৰা। মৌলিক অধিকাৰৰ তালিকাত কোনো অৰ্থনৈতিক অধিকাৰক স্থান দিয়া হোৱা নাই। ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নিৰ্দেশাত্মক নীতিয়ে এই ব্যৱধান পূৰণ কৰে। নিৰ্দেশাত্মক নীতিত উল্লেখ কৰা আৰ্থ-সামাজিক নীতিবোৰৰ দ্বাৰা নাগৰিকৰ অৰ্থনৈতিক অধিকাৰক নিশ্চয়তা প্ৰদান কৰা বুলি ধৰা হয়। মৌলিক অধিকাৰ আৰু নিৰ্দেশাত্মক নীতিবোৰে মিলি দেশত এক প্ৰকৃত গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠাৰ হকে

কাম কৰে।

(খ) মৌলিক অধিকাৰ আৰু নির্দেশাত্মক নীতি উভয়ে দেশত এখন দায়িত্বশীল চৰকাৰৰ শাসন নিশ্চিত কৰে। সংবিধানত মৌলিক অধিকাৰবোৰ অন্তর্ভুক্ত কৰাৰ বাবেই ৰাষ্ট্রই নাগৰিকৰ ওপৰত যধে মধে ক্ষমতা প্রয়োগ কৰিব নোৱাৰে। চৰকাৰে নাগৰিকৰ অধিকাৰৰ প্রতি সন্মান প্রদর্শন কৰিব লাগিব। চৰকাৰৰ যিকোনো অভিকৰণৰ দ্বাৰা মৌলিক অধিকাৰ খর্ব হ'লে নাগৰিকে ন্যায়িক হস্তক্ষেপ বিচাৰিব পাৰে। আনহাতে, নির্দেশাত্মক নীতিবোৰে ৰাষ্ট্র আৰু চৰকাৰে নাগৰিকৰ প্রতি থকা দায়ৱদ্ধতা পালন কৰাটো বিচাৰে। এই নীতিবোৰে চৰকাৰক নাগৰিকৰ কল্যাণৰ বাবে কৰিবলগীয়া কার্যকলাপৰ এখন চনদ আগবঢ়ায়। জনগণৰ সেৱা কৰিবলৈ আগ্রহী যিকোনো চৰকাৰে এই নীতিবোৰৰ কার্যৰূপায়ণৰ বাবে নিশ্চিতভাৱে ব্যৱস্থা গ্রহণ কৰিব।

৭ প্রশ্নৰ উত্তৰ ঃ (ক) মৌলিক অধিকাৰবোৰ ন্যায়লয়ত বিচাৰসাধ্য। ৰাষ্ট্র পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ ক্ষেত্রত এই সুবিধা নাই। নাগৰিকে নিজৰ অধিকা খর্ব হ'লে ন্যায়ালয়ৰ কায চাপিব পাৰে। কিন্তু ন্যায়ালয়ত নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ উলংঘা কৰাৰ গোচৰ তৰিব পৰা নাযায়।

(খ) মৌলিক অধিকাৰবোৰ নাগৰিকৰ বাবে। ই ব্যক্তিক জীৱনৰ মহত্ত্বৰ লক্ষ্যবোৰত উপনীত হ'বলৈ কাম কৰি যোৱাৰ সুযোগ-সুবিধা প্রদান কৰে। নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ ৰাষ্ট্রৰ বাবে। নাগৰিকৰ কল্যাণ সুনিশ্চিত কৰিবলৈ ৰাষ্ট্রই এই নীতিবোৰ অনুসৰণ কৰা উচিত।

৭.৯ আৰ্হি প্রশ্ন

(ক) বস্তুধর্মী প্রশ্ন ঃ

প্রশ্ন ১ঃ ভাৰতীয় সংবিধানত মৌলিক অধিকাৰবোৰৰ অন্তর্ভুক্তিত কোনখন দেশৰ সংবিধানে সর্বাধিক প্রভাৱ পেলাইছে?

প্রশ্ন ২ঃ ভাৰতে কোনখন দেশৰ সংবিধানৰ পৰা ৰাষ্ট্র পৰিচালনাৰ নির্দেশাত্মক নীতিবোৰ ধাৰলৈ লৈছে?

প্রশ্ন ৩ঃ ভাৰতীয় সংবিধানত কিমানটা মৌলিক অধিকাৰ সন্নিৱিষ্ট কৰা হৈছে?

প্রশ্ন ৪ঃ কোনটো সংবিধান সংশোধন কালত আৰু কিমান চনত মৌলিক অধিকাৰৰ তালিকাৰ পৰা সম্পত্তিৰ অধিকাৰক বাদ দিয়া হৈছে?

(খ) চুটি প্ৰশ্ন ঃ (১৫০ টা শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক)-

প্ৰশ্ন ১ঃ মৌলিক অধিকাৰৰ অৰ্থ চমুকৈ বৰ্ণনা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ঃ মৌলিক অধিকাৰ আৰু নিৰ্দেশাত্মক নীতিবোৰে কেনেকৈ দেশত এখন দায়িত্বশীল চৰকাৰৰ শাসন সুনিশ্চিত কৰে?

প্ৰশ্ন ৩ঃ মৌলিক অধিকাৰ আৰু নিৰ্দেশাত্মক নীতিবোৰে কেনেকৈ এখন গণতন্ত্ৰ প্ৰতিষ্ঠা কৰাত সহায় কৰিব পাৰে ব্যাখ্যা কৰক।

(গ) ৰচনাধৰ্মী প্ৰশ্ন ঃ (৩০০-৫০০ শব্দৰ ভিতৰত উত্তৰ দিয়ক)

প্ৰশ্ন ১ঃ মৌলিক অধিকাৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নিৰ্দেশাত্মক নীতিবোৰৰ মাজৰ প্ৰভেদ ব্যাখ্যা কৰক।

প্ৰশ্ন ২ঃ মৌলিক অধিকাৰ আৰু ৰাষ্ট্ৰ পৰিচালনাৰ নিৰ্দেশাত্মক নীতিৰ মাজৰ সম্পৰ্ক আলোচনা কৰক।

*** ***** ***